

ปากน้ำบางตะบูน

จังหวัดเพชรบุรี

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการศึกษาสถานภาพนกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญในประเทศไทย

ที่ปรึกษา

นางชนันท์ ภักดิ์จิตต์
เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นายทรงเกียรติ ตาตะยานนท์
รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นางกตัญญู ธรรมกุล
ผู้อำนวยการกองจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

บรรณาธิการ

นายวัลลภ ปรีชาматы
ผู้อำนวยการกลุ่มงานขับเคลื่อนนโยบายและกลไก
นางสาวตติยา ลุยตระกูล
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
นางอุษารัตน์ จันทร์ภักดิ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
นางสาวนิชนันท์ ทองแดง
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
นายพงษ์ศักรุตม์ ธีระวัฒน์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
นางสาวมยุรี ชัยพลา
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

คณะที่ปรึกษา

นางอรพินท์ คงเดชอดิศักดิ์
ผศ.ดร.นฤมล แก้วจำปา
นางสาวกตติยา พิกายภา
นายดนัยกร ตามรสวรรณ
รศ.ดร.อนุชา เพียรชนะ
ผศ.ดร.ปิยะกาญจน์ เทียรทิพย์
นางสาวขวัญข้าว สิงห์เสนี
ดร.สาโรจน์ โพธิ์เกษม
ดร.ธีรเวทย์ สิมโกลวิลาศ
ว่าที่ร้อยตรีนิยม ทองเหมือน
นายทรงยศ อยู่สุข
นางสาวภาณิชา ตรีวิเชียร

เรียบเรียงโดย บริษัทรูท เทสโก้ จำกัด
พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2568
จำนวน 50 เล่ม
พิมพ์ที่ บริษัทรูท เทสโก้ จำกัด

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
รายงานสรุปข้อมูลสถานภาพนกน้ำอพยพ ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี
โครงการศึกษาสถานภาพนกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญในประเทศไทย. กรุงเทพฯ

สนับสนุนการจัดทำและจัดพิมพ์

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ภายใต้ โครงการศึกษาสถานภาพนกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญในประเทศไทย

ปากน้ำบางตะบูน

จังหวัดเพชรบุรี

1. นกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ

นกน้ำอพยพ มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศและเป็นดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม โดยมีพฤติกรรมเคลื่อนย้ายถิ่นตามฤดูกาลผ่านหลายประเทศ ซึ่งประเทศไทยตั้งอยู่บนเส้นทางการบินอพยพเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย (EAAF) ที่มีความสำคัญในระดับโลก ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพครอบคลุมทั้งพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติ เช่น ป่าชายเลน หนอง บึง และชายฝั่งทะเล รวมถึงพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นาข้าวและนาเกลือ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและจุดพักสำคัญ อย่างไรก็ตาม พื้นที่เหล่านี้กำลังถูกคุกคามจากการพัฒนาเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินที่เปลี่ยนแปลง มลพิษ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเร่งด่วนเพื่อรักษาประชากรนกน้ำอพยพให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

การอพยพของนกน้ำอพยพ

นกน้ำเป็นสัตว์ปีกที่มีการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศ และความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามฤดูกาล โดยปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้นกน้ำต้องอพยพคือ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศระหว่างฤดูร้อนและฤดูหนาวในซีกโลกเหนือ ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดและแหล่งขยายพันธุ์หลักของนกน้ำอพยพหลายชนิด ในช่วงฤดูร้อนบริเวณเขตหนาว เช่น ไซบีเรีย อลาสกา และพื้นที่ทางตอนเหนือของทวีปเอเชียและยุโรป จะมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการทำรัง วางไข่ และเลี้ยงลูกอ่อน เพราะมีแหล่งอาหารสมบูรณ์ ทั้งสัตว์น้ำขนาดเล็ก แมลง และพืชน้ำ

แต่เมื่อเข้าสู่ฤดูหนาว อุณหภูมิจะลดต่ำลง พื้นที่ชุ่มน้ำและทะเลสาบจำนวนมากถูกปกคลุมด้วยน้ำแข็ง แหล่งอาหารลดน้อยลงอย่างรุนแรง ทำให้นกน้ำอพยพไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จึงต้องอพยพบินลงสู่พื้นที่ที่อบอุ่นกว่าในเขตร้อนหรือเขตกึ่งร้อนชื้น ซึ่งมีอาหารและที่อยู่อาศัยเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและสะสมพลังงาน เพื่อรองรับการเดินทางกลับขึ้นไปยังถิ่นกำเนิดในฤดูร้อนถัดไป

การอพยพนี้จึงไม่ใช่เพียงการหนีความหนาวเย็นเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกทางนิเวศวิทยา ที่ช่วยให้นกน้ำอพยพมีโอกาสอยู่รอดและสืบพันธุ์ได้อย่างต่อเนื่อง วงจรการอพยพของนกน้ำอพยพจึงเกิดขึ้นเป็นวัฏจักรทุกปี โดยในช่วงเดือน ตุลาคม-พฤศจิกายน นกน้ำอพยพจะเริ่มทยอยบินลงมาสู่เขตร้อนเพื่อพักอาศัยและเมื่อเข้าสู่เดือน กุมภาพันธ์-เมษายน จะบินกลับไปยังซีกโลกเหนือเพื่อเข้าสู่ฤดูผสมพันธุ์อีกครั้ง

ประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญบนเส้นทางการบิน East Asian–Australasian Flyway (EAAF) ซึ่งพาดผ่านตั้งแต่เขตไซบีเรียและอลาสก้า ลงมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และไปจนถึงออสเตรเลีย พื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งของไทย โดยเฉพาะบริเวณอ่าวไทยตอนใน จึงมีความสำคัญในฐานะแหล่งพักพิงและแหล่งอาหารของนกน้ำอพยพจำนวนมาก นอกจากจะช่วยให้นกเหล่านี้ดำรงวงจรชีวิตได้ตามปกติแล้ว ยังสะท้อนถึงความสมบูรณ์และความสำคัญทางนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศโลกอีกด้วย

นกน้ำอพยพที่สำคัญ

นกน้ำอพยพที่พบในประเทศไทยมีความหลากหลายสูง และมีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศและเชิงอนุรักษ์ หนึ่งในกลุ่มที่โดดเด่นและมักได้รับความสนใจเป็นพิเศษ คือ กลุ่มนกชายเลน (Shorebirds/Waders) ซึ่งส่วนใหญ่มีขนาดเล็กถึงกลางอาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลพื้นที่ชุ่มน้ำน้ำกร่อยและหาดเลนพวกมันเป็นดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ของระบบนิเวศชายฝั่ง เนื่องจากต้องพึ่งพาแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ เช่น หนอนทะเล กุ้ง หอย และสัตว์หน้าดินขนาดเล็ก ภายในกลุ่มนี้มีหลายชนิดที่อยู่ในภาวะถูกคุกคามระดับโลก เช่น นกชายเลนปากช้อน จัดอยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered – CR) ถือเป็นนกน้ำที่หายากมาก พบได้เฉพาะ บางพื้นที่ของอ่าวไทยและปากแม่น้ำที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ นกทะเลขาเขียวลาลายจุด และนกน็อตใหญ่ อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (Endangered – EN) นกชายเลนปากโค้ง และนกชายเลนปากกว้าง มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable – VU)

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/norgre1>

ที่มาภาพ : <https://dktne.com/web59/?p=2030>

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/cursan>

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/brbsan>

การจำแนกชนิดของนกชายเลนถือเป็นความท้าทาย เนื่องจากมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก ทั้งรูปร่าง สีขนและพฤติกรรม โดยผู้สังเกตต้องอาศัยประสบการณ์และความรู้ด้านลักษณะทางกายวิภาค เช่น รูปร่างของปาก ความยาวขา ลักษณะการบิน และพฤติกรรมการหาอาหารในพื้นที่ที่หาดเลน ความซับซ้อนนี้เองทำให้นกชายเลนเป็นกลุ่มที่ดึงดูดนักดูนก นักวิจัย และนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความสนใจเข้ามาสำรวจและเรียนรู้

นอกจากกลุ่มนกชายเลนแล้ว ยังมีนกน้ำกลุ่มอื่น ๆ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มนกเป็ดน้ำ ซึ่งหลายชนิดอพยพลงมาพักอาศัยตามบึง หนอง และอ่างเก็บน้ำ กลุ่มนกยาง พบกระจายตามพื้นที่ชุ่มน้ำทุ่งนา และป่าชายเลน และนกกาน้ำ หากินรวมกันเป็นฝูงใหญ่ในแม่น้ำและทะเลสาบ

การมีอยู่ของนกน้ำอพยพเหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย แต่ยังช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการดูนก ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

เป็ดแดง

นกยางจีน

นกกาน้ำใหญ่

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/lewduc1>

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/chiegr>

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/greco>

ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ

หลังจากอพยพออกจากแหล่งกำเนิดในซีกโลกเหนือ นกน้ำอพยพจำนวนมากจะมุ่งหน้าสู่พื้นที่ที่มีภูมิอากาศอบอุ่นกว่า โดยเลือกใช้ พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นจุดหมายปลายทางสำคัญ เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร แหล่งน้ำ และพื้นที่พักพิงที่ปลอดภัย

รูปแบบการใช้พื้นที่ของนกน้ำอพยพสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะหลัก ได้แก่

(1) แหล่งพักพิงระยะสั้น เป็นพื้นที่ที่นกน้ำอพยพแวะพักเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อเติมพลังงานและสะสมสารอาหาร ก่อนจะบินต่อไปยังจุดหมายที่ไกลออกไป เช่น ออสตราเลียและนิวซีแลนด์ พื้นที่เหล่านี้มักเป็นหาดเลน ปากแม่น้ำ และชายฝั่งทะเลที่อุดมไปด้วยสัตว์น้ำขนาดเล็ก

(2) แหล่งพักพิงระยะยาว เป็นพื้นที่ที่นกน้ำเลือกใช้ตลอดช่วงฤดูหนาวหรือฤดูอพยพ โดยใช้เวลาพักอาศัยประมาณ 6-7 เดือน เพื่อสะสมพลังงานและปรับสภาพร่างกาย ก่อนที่จะเดินทางกลับไปยังซีกโลกเหนือเพื่อผสมพันธุ์และวางไข่

สำหรับประเทศไทย ถือเป็นจุดพักพิงสำคัญในเส้นทางการบิน East Asian-Australasian Flyway (EAAF) โดยพื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่ง เป็นถิ่นอาศัยหลักของนกน้ำอพยพ เช่น อ่าวไทยตอนในบริเวณจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี ซึ่งมีหาดเลนกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ เป็นจุดพักที่สำคัญของนกชายเลนหายาก เช่น นกชายเลนปากช้อน แหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ เช่น บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกเป็ดน้ำและนกอพยพหลากหลายชนิด

พื้นที่เหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นสถานที่พักอาศัยสำหรับเติมพลังงาน สำหรับนกน้ำอพยพเท่านั้น แต่ยังเป็นห่วงโซ่สำคัญของเส้นทางอพยพระดับโลก หากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งถูกทำลายหรือเสื่อมโทรม จะส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของนกน้ำในทั้งระบบ เพราะนกไม่สามารถบินข้ามระยะทางยาวไกลได้ หากไม่มีจุดพักที่เหมาะสม

ที่มาภาพ : <https://abirdwatch.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/12/salt03.jpg>

ที่มาภาพ : <https://mgronline.com/local/detail/9630000002424>

พื้นที่ที่เหมาะสมกับการพักพิงของนกน้ำอพยพ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยต่อการอยู่อาศัย เช่น ป่าชายเลน หาดเลน ปากแม่น้ำ และพื้นที่น้ำตื้นที่มีสัตว์หน้าดินอย่างหอย กุ้ง และปู นอกจากนี้ พื้นที่เกษตรกรรมบางประเภท เช่น นาข้าว นาเกลือ หรือบ่อกุ้งร้าง สามารถใช้เป็นแหล่งพักพิงได้ สิ่งสำคัญคือ พื้นที่ต้องมีความเงียบสงบ ไม่ถูกรบกวนจากกิจกรรมมนุษย์ และอยู่ในเส้นทางบินหลัก เพื่อให้นกน้ำอพยพใช้เป็นจุดพักและสะสมพลังงานระหว่างการเดินทางไกล พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นถิ่นอาศัยของนกน้ำอพยพนั้น มีความหลากหลายทั้งในเชิงกายภาพและการใช้ประโยชน์ โดยทั่วไปจำแนกออกเป็น 3 ประเภทหลัก (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566) ประกอบด้วย

- **พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน (Inland Wetlands)** ประกอบด้วย แหล่งน้ำไหล (Riverine) (แม่น้ำลำธาร คลอง ห้วย ที่มีน้ำไหลตลอดปี หรือน้ำไหลบางฤดู ที่ราบลุ่มฝั่งแม่น้ำ (หญ้าหรือพรุหญ้า ป่าพรุ) ที่ลุ่มชื้นแฉะ หรือหนองน้ำ (Swamp) และทะเลสาบ หรือ บึง ลักษณะเด่นของพื้นที่ คือ มีความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร ทั้งพืช น้ำ สัตว์น้ำ และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง จึงเหมาะสำหรับนกน้ำอพยพหลายชนิดที่ใช้เป็นแหล่งพักพิง

- **พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง (Marine and Coastal Wetlands)** ประกอบด้วย ทะเล และชายฝั่งทะเล (Marine and Coastal) (หาดทราย แนวปะการัง รวมทั้งเกาะในทะเล) ปากแม่น้ำ (Estuarine) ป่าชายเลน (Mangroves) และหาดโคลน หรือ หาดเลน (Mud flat) เป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการพักอาศัยและเป็นแหล่งอาหารของนกชายเลนและนกน้ำอพยพ โดยเฉพาะอาหารหลักจากสัตว์หน้าดิน เช่น หอย ปู และกุ้ง

- **พื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human-Made Wetlands)** เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญของนกน้ำอพยพ ได้แก่ นาเกลือ นาข้าว อ่างเก็บน้ำ ซึ่งแม้จะไม่ใช่พื้นที่ธรรมชาติ แต่สามารถทำหน้าที่เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวและแหล่งอาหารสำหรับนกน้ำอพยพ

2. การบริหารจัดการพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัย เพื่อการอนุรักษ์นกน้ำอพยพ

การบริหารจัดการพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อการอนุรักษ์นกน้ำอพยพเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งรักษา และฟื้นฟูความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งสำคัญทางนิเวศวิทยา เพื่อให้สามารถรองรับ ความต้องการพื้นฐานของนกน้ำอพยพทั้งด้านอาหาร แหล่งพักพิง ตลอดเส้นทางการอพยพ การดำเนินงาน ด้านนี้ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การใช้ข้อมูลเชิงวิชาการที่ถูกต้อง และการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ ประโยชน์พื้นที่อย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้ประชากรนกน้ำอพยพสามารถดำรงอยู่ได้ พร้อมทั้งสนับสนุนพันธกรณี ด้านการอนุรักษ์ในระดับประเทศและนานาชาติ

การบริหารจัดการในระดับสากล

โครงการความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพ และการใช้ประโยชน์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพอย่างยั่งยืน ในเส้นทาง การบินเอเชียตะวันออก – ออสเตรเลีย (Partnership for the Conservation of Migratory Waterbirds and the Sustainable Use of their Habitats in the East Asian – Australasian Flyway หรือ The East Asian- Australasian Flyway Partnership : EAAFP) เป็นการริเริ่มระดับภูมิภาคภายใต้ต้นบัญญัติว่าด้วย พื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Regional Initiatives: RRI)

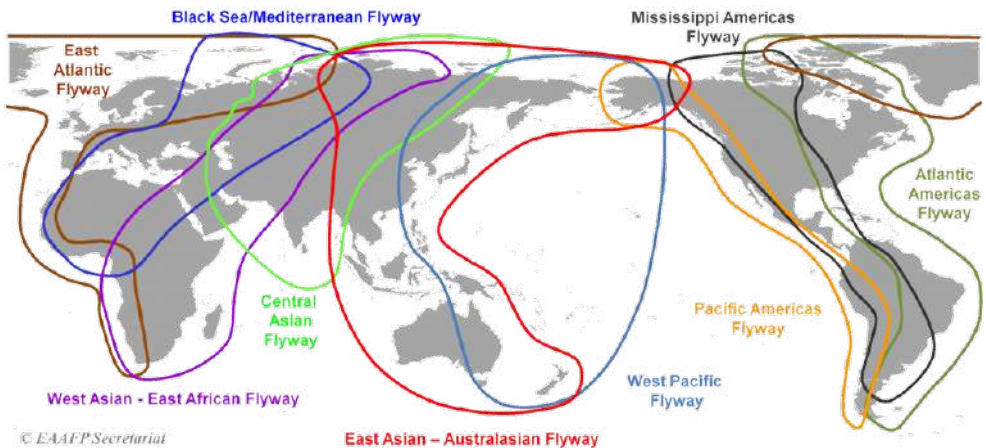
โดยเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย เป็นหนึ่งในเก้าเส้นทางนกน้ำอพยพหลักที่สำคัญ ของโลก ทอดยาว จากระเซียตะวันออก (สหพันธรัฐรัสเซีย) และอลาสก้า (สหรัฐอเมริกา) ไปทางใต้ ผ่านเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไปถึงเครือรัฐออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ครอบคลุม 22 ประเทศ โดยเส้นทางการบินนี้ เป็นที่อยู่ของนกน้ำอพยพมากกว่า 50 ล้านตัว จากประชากรนกกว่า 250 สายพันธุ์ รวมทั้งนกที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม 36 สายพันธุ์ และนกที่อยู่ในสถานภาพใกล้ถูกคุกคาม 19 สายพันธุ์

แผนกลยุทธ์ของ EAAFP

EAAFP มีกรอบแนวทางการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ของพันธมิตรในเส้นทางบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย ค.ศ. 2019-2028 (EAAFP Strategic Plan 2019 - 2028) ซึ่งได้รับการรับรองในการประชุมภาคี พันธมิตร (Meeting of Partners to the Partnership for East Asian-Australasian Flyway: MOP) ครั้งที่ 10 ณ เมืองฉางเจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน

แผนกลยุทธ์ ได้กำหนดเป้าหมายผลผลิต ตัวชี้วัด และกรอบแนวทางในการรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อให้ภาคีสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการจัดการ (EAAFP, 2018) และมีวัตถุประสงค์ของแผนกลยุทธ์ ดังนี้

- 1) สร้างเครือข่ายขนถ่ายน้ำมันที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย
- 2) ส่งเสริมการสื่อสาร การให้ความรู้ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของขนถ่ายน้ำมันและถิ่นที่อยู่อาศัย
- 3) ส่งเสริมการวิจัย และการติดตามนกน้ำมัน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 4) สร้างเสริมศักยภาพของผู้กำกับดูแลพื้นที่ผู้บริหารและชุมชนพื้นถิ่นในการอนุรักษ์นกน้ำมัน ทรัพยากรธรรมชาติและถิ่นที่อยู่อาศัย
- 5) พัฒนาแนวคิดในวงกว้างเพื่อการอนุรักษ์นกน้ำมัน โดยเฉพาะชนิดพันธุ์ที่มีความสำคัญในเส้นทางการบินและถิ่นที่อยู่อาศัย

เส้นทางนกน้ำมันของโล

การบริหารจัดการในระดับประเทศ

ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกโครงการความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำมัน และการใช้ประโยชน์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำมันอย่างยั่งยืนในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย (EAAFP) ตั้งแต่ปี 2553 โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยประสานงานกลาง มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์นกน้ำมันและถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืน การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับทุกภาคส่วน การสร้างความร่วมมือทางด้านวิชาการ กับภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเสนอพื้นที่ที่มีศักยภาพ ให้เป็นพื้นที่เครือข่ายนกน้ำมันภายใต้โครงการ EAAFP ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่เครือข่ายนกน้ำมันภายใต้โครงการ EAAFP จำนวน 4 พื้นที่ ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนพื้นที่เครือข่ายนกน้ำมันของ EAAFP ซึ่งประเทศสมาชิกโครงการความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำมันและการใช้ประโยชน์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำมันอย่างยั่งยืนในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย(EAAFP)ในการเสนอพื้นที่สำคัญร่วมเป็นพื้นที่เครือข่ายนกน้ำมันได้ โดยหากเป็นไปตามเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้

1. พบประชากรของนกน้ำอพยพมากกว่า 20,000 ตัว เป็นประจำทุกปี
2. พบประชากรของนกน้ำอพยพ ร้อยละ 1/ชนิดพันธุ์ เป็นประจำทุกปี
3. พบนกน้ำอพยพที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม ได้แก่ ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) ใกล้สูญพันธุ์ (EN) และมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU)
4. พบประชากรนกน้ำอพยพมากกว่า 5,000 ตัว ในช่วงฤดูอพยพ
5. พบประชากรนกน้ำอพยพมากกว่า ร้อยละ 0.25/ชนิดพันธุ์ ในช่วงฤดูอพยพ
6. มีความสำคัญกับประชากรนกน้ำอพยพ รวมถึงเป็นที่หลบภัยในช่วงที่สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม

พื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพภายใต้โครงการ EAAF ในประเทศไทย

พื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพภายใต้ โครงการ EAAFP ในประเทศไทย	ข้อมูลสรุป
 ปากแม่น้ำกระเป๋ จังหวัดกระบี่	• มีพื้นที่ประมาณ 133,119.625 ไร่ • ลักษณะพื้นที่เป็นปากแม่น้ำ หาดทราย ป่าชายเลน และพื้นที่หญ้าทะเลผืนใหญ่ • พบนกชายเลนทั้งหมด 27 ชนิด เป็นนกน้ำอพยพ 25 ชนิด เช่น นกหัวโตทรายเล็ก นกหัวโตขาดำ นกทะเลขาเขียว ลายจุด และนกชายเลนปากโค้ง ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 2, 4
 บ้านปากทะเล-แหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี	• มีพื้นที่ประมาณ 54,163 ไร่ • ลักษณะพื้นที่เป็นป่าชายเลนและที่ราบลุ่มทอดยาวไปตามชายฝั่งทะเลด้านใต้ของอ่าวไทยตอนใน • พบนก 245 ชนิด ประกอบด้วย นกประจำถิ่น 102 ชนิด และนกน้ำอพยพ 143 ชนิด เช่น นกชายเลนปากช้อน นกกาบบัว นกกระทง และนกซ่อมทะเลแดง ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 1, 2, 3
 นาเกลือบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร	• มีพื้นที่ประมาณ 47,259 ไร่ • ลักษณะพื้นที่ ประกอบด้วย นาเกลือ ป่าชายเลน ลำคลอง แม่น้ำ และทะเล • พบนก 189 ชนิด ประกอบด้วย นกประจำถิ่น 85 ชนิด และนกน้ำอพยพ 84 ชนิด เช่น นกทะเลขาเขียวลายจุด นกชายเลนปากช้อน และนกนีโอโตใหญ่ ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 1, 2, 3
 ศูนย์ศึกษาธรรมชาติกองทัพบก (บางปู) เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี จังหวัดสมุทรปราการ	• มีพื้นที่ประมาณ 125 ไร่ • ลักษณะพื้นที่ ประกอบด้วย ป่าชายเลน หาดโคลน และที่ลุ่มน้ำเค็ม • พบนกมากกว่า 300 ชนิด เช่น นกนางนวลธรรมดา นกปากแอมหางดำ นกหัวโตหลังจุดสีทอง ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 1, 2, 3

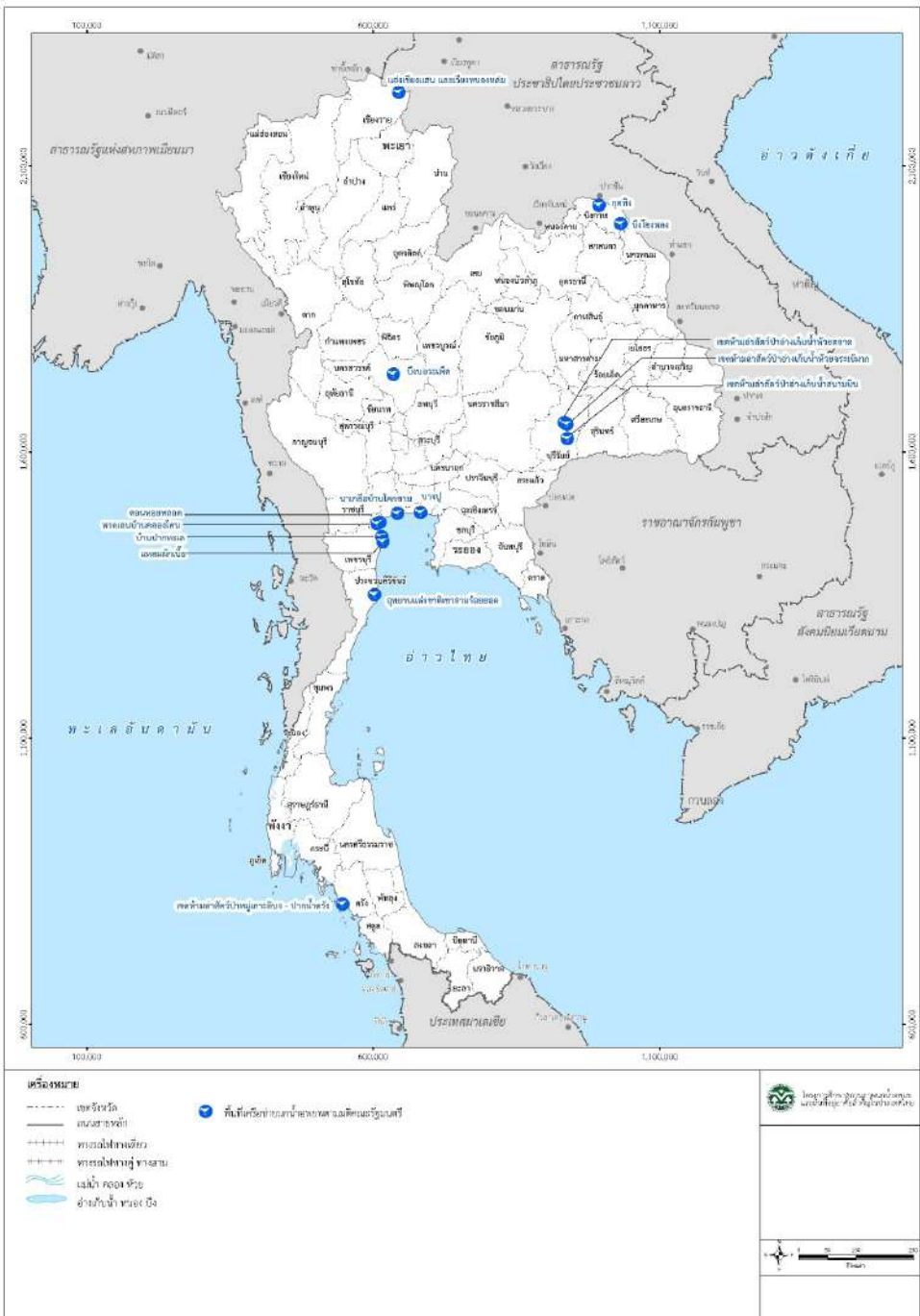
นอกจากนี้ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2553 เห็นชอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) เป็นหน่วยประสานงานกลาง โครงการความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพและการใช้ประโยชน์ ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพอย่างยั่งยืน ในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย และเห็นชอบ ในการเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของประเทศไทย เป็นพื้นที่เครือข่ายอนุรักษ์นกน้ำอพยพ ตามโครงการความร่วมมือสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพ ประกอบด้วย

1. พื้นที่ชุ่มน้ำหลัก 9 แห่ง ได้แก่

- ▶ แอ่งเชียงแสน และเวียงหนองล่อง จังหวัดเชียงราย
- ▶ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง - ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยตลาด จังหวัดบุรีรัมย์
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำสนามบิน จังหวัดบุรีรัมย์
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์
- ▶ อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ▶ กุดทิง จังหวัดบึงกาฬ
- ▶ บึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

2. พื้นที่ชุ่มน้ำย่อยในอ่าวไทยตอนใน 6 แห่ง ได้แก่

- ▶ บ้านปากทะเล จังหวัดเพชรบุรี
- ▶ แหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี
- ▶ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติกึ่งทROPICAL (บางปู) เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี จังหวัดสมุทรปราการ
- ▶ ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม
- ▶ หาดเลนบ้านคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
- ▶ นาเกลือบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร

พื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2553
และพื้นที่ที่มีความสำคัญในการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ

3. สถานภาพพื้นที่ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี

ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี มีพื้นที่ประมาณ 27,141 ไร่ (4,342.62 เฮกตาร์) ครอบคลุม ตำบลบางตะบูน และตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ลักษณะทางกายภาพ

ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง มีลักษณะของพื้นที่ป่าชายเลน และหาดโคลน หรือ หาดเลนอยู่บริเวณปากคลองบางตะบูน ที่เป็นลำน้ำสายหนึ่งในอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีต้นกำเนิดจากจุดที่คลองไหลลงและคลองบางสามแพรกไหลมารวมกันบริเวณวัดเกาะแก้ว ตำบลบางตะบูนออก ไปลงอ่าวบางตะบูน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอ่าวไทย มีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตร

ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ :

นกน้ำอพยพเป็นกลุ่มสัตว์ป่าที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศชายฝั่งและพื้นที่ชุ่มน้ำ เนื่องจากมีบทบาทในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งที่อยู่อาศัย นกน้ำอพยพมักใช้พื้นที่ชุ่มน้ำหลากหลายประเภทในการหาอาหารพักอาศัยและหลบภัยระหว่างการเดินทางไกล โดยถิ่นที่อยู่อาศัยเหล่านี้สามารถจำแนกได้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติ เช่น ทะเลและชายฝั่ง ป่าชายเลนและหาดโคลน ตลอดจนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นาเกลือ ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของนกน้ำอพยพ สำหรับพื้นที่ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี มีถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ ดังนี้

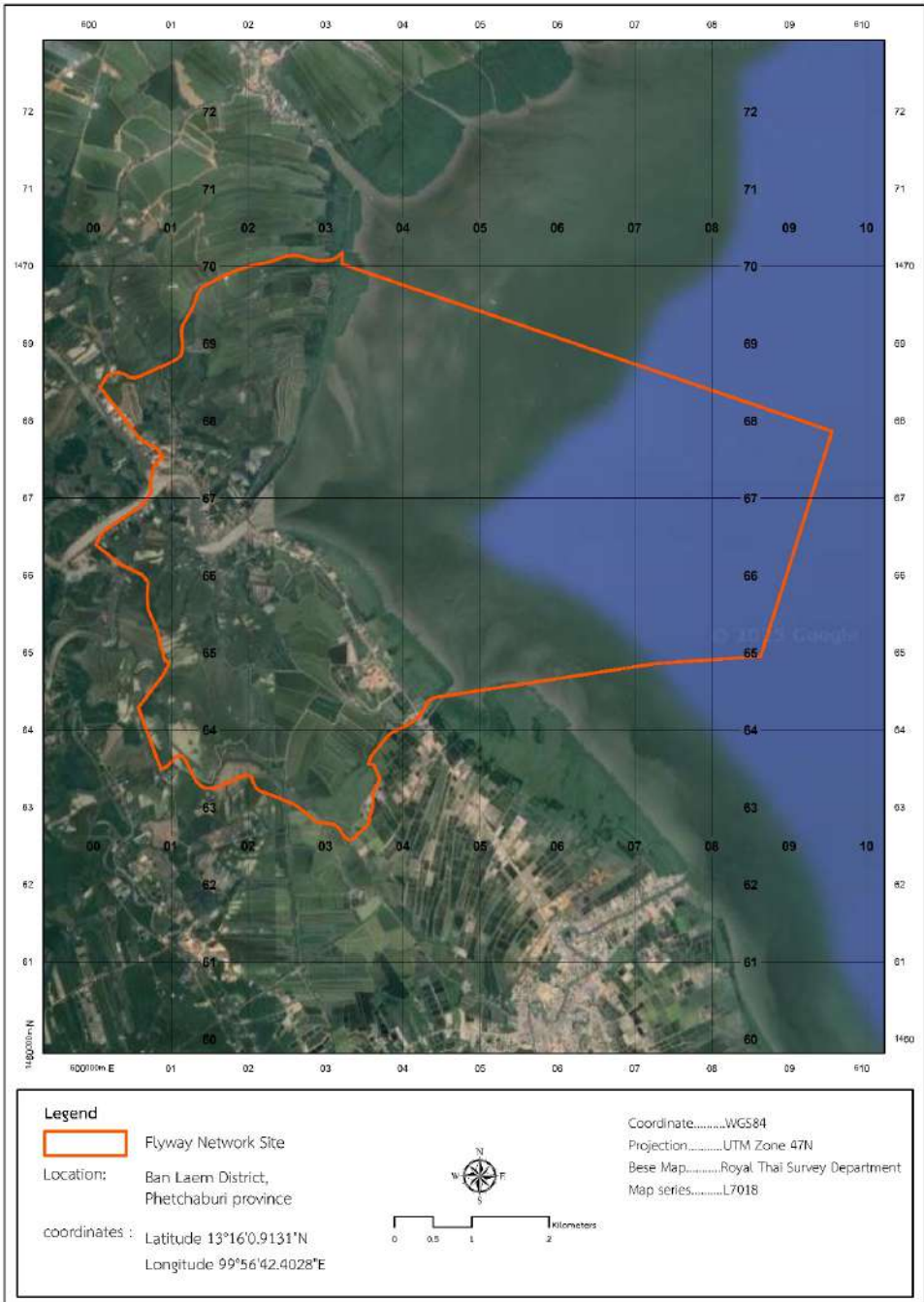
พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง (Marine and Coastal Wetlands)

- ▶ ทะเลและชายฝั่งทะเล (Marine and Coastal)
- ▶ ป่าชายเลน (Mangroves)
- ▶ หาดโคลน หรือ หาดเลน (Mud flat)

พื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human-Made Wetlands)

- ▶ นาเกลือ

กรัฟฟารปำไม้

พันธุ์ไม้ป่าชายเลนส่วนมากเป็นไม้ตระกูลแสม ได้แก่ แสมทะเล แสมดำ แสมขาว นอกจากนี้ยังมีไม้โกงกางใบเล็ก โกงกางใบใหญ่ พังกาหัวสุมดอกแดง ถั่วขาว ถั่วดำ ลำพู ลำแพน ตะบูนขาว ตะบูนดำ โปรงแดง โปรงขาว เหงือกปลาหมอ ประทุษเล ชะคราม ผักเบี้ย โพธิ์ทะเล ปอทะเล ตาตุ่มทะเล เป็นต้น (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2561)

กรัฟฟารสัตว์

(1) กลุ่มนก พบจำนวน 9 ชนิด ได้แก่

กลุ่มที่ 1 นกที่อยู่ในระดับมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU) จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ นกนางนวลเกลบอะลูเซียน และนกจุมพลอดคอขาว

กลุ่มที่ 2 นกที่อยู่ในระดับใกล้ถูกคุกคาม (NT) จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ นกอีโก้ยใหญ่ นกปากแอนหางดำ นกกาบบัว นกอ้ายจั่ว นกกาน้ำใหญ่ นกช่อนหอยขาว และนกกระทุง

นกน้ำอพยพที่สำคัญ

ใกล้สูญพันธุ์ (VU)

นกนางนวลเกลบอะลูเซียน

นกจุมพลอดคอขาว

ที่มาภาพ : ebird, 2025

(2) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

บริเวณชายฝั่งทะเลจังหวัดเพชรบุรี พบโลมาและวาฬรวม 4 ชนิด การจำแนกตามสถานภาพของชนิดพันธุ์โดยใช้หลักเกณฑ์การจำแนกจาก IUCN Red List Version 2025-1 (2025) ได้แก่

- ▶ สถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (EN) ได้แก่ โลมาอิรวดี (*Orcaella brevirostris*)
- ▶ สถานภาพถูกคุกคามจนมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU) ได้แก่ โลมาหัวบาตรหลังเรียบ (*Neophocaena phocaenoides*) โลมาหลังโหนด (*Sousa chinensis*)
- ▶ สถานภาพเป็นกังวลน้อยที่สุด (LC) ได้แก่ และวาฬบรูด้า (*Balaenoptera edeni*)

โดยพบแพร่กระจายได้ตลอดแนวชายฝั่ง แต่พื้นที่ที่มีความสำคัญจะอยู่บริเวณปากน้ำบางตะบูน และปากแม่น้ำเพชรบุรี โลมาที่พบนั้นจะเป็นกลุ่มประชากรประจำถิ่น ทั้งโลมารวดี โลมาทัวบาตรหลังเรียบ และโลม่าหลังโหนก ส่วนวาฬบรูด้า จะมีการเดินทางย้ายถิ่นไปมาตามพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหาร (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2561)

(3) สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง

พบ 16 วงศ์ 24 ชนิด เช่น วงศ์ Cerithiidae คือ หอยขี้นก (*Cerithium coralium*) วงศ์ Ellobiidae ได้แก่ หอยหูแมว (*Cassidula aurisfelis*) หอยหูปากเหลือง (*C. mustelina*) และหอยหูปากม่วง (*C. nucleus*) วงศ์ Potamididae ได้แก่ หอยจู้บแจง (*Cerithidea obtusa*) หอยจู้บแจงปากเหลี่ยม (*C. quoyii*) และหอยขี้นกทราย (*Pirenella cingulata*) วงศ์ Camptandriidae คือ ปูโคลน (*Paracleistostoma eriophorum*) วงศ์ Varunidae ได้แก่ ปูแสมก้ามยาว (*Metaplex dentipes*) และปูแสมก้ามยาว (*M. elegans*)

จากการสำรวจพบชนิดพันธุ์ที่อยู่ในสถานภาพการอนุรักษ์ตาม IUCN Red List (2025-1) โดยอยู่ในระดับ Least Concern (LC) จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ หอยหัวเข็มหมุด (*Optedicerus breviculum*) หอยขี้นก (*Cerithium coralium*) หอยหูแมว (*Cassidula aurisfelis*) หอยหมาก (*Ellobium aurisjudae*) หอยไหลง (*E. aurismidae*) หอยน้ำพริกปากส้ม (*Neripteron violaceum*) (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2566)

ชุมชนและการประกอบอาชีพในพื้นที่

ชุมชนในพื้นที่ ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล ได้แก่

ตำบลบางตะบูน (8 ชุมชน) ได้แก่ หมู่ที่ 1 ปากอ่าว หมู่ที่ 2 คุ้งใหญ่ หมู่ที่ 3 คลองลัด หมู่ที่ 4 คลองขุด หมู่ที่ 5 ท้องคุ้ง หมู่ที่ 6 คลองไหลล่า หมู่ที่ 7 บางกั้ง และ หมู่ที่ 8 บางสามแพรก

ตำบลบางตะบูนออก (5 ชุมชน) ได้แก่ หมู่ที่ 1 ท้องคุ้ง หมู่ที่ 2 สามคลอง หมู่ที่ 3 ปากอ่าว หมู่ที่ 4 บางกั้ง และหมู่ที่ 5 เหมืองตานิม

การประกอบอาชีพ

เขตเทศบาลตำบลบางตะบูน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมงประมาณ ร้อยละ 80 เช่น การเลี้ยงกุ้ง การเลี้ยงหอยแมลงภู่ การเลี้ยงหอยแครง เป็นการเลี้ยงในลักษณะแบบพัฒนา (รูปแบบบ่อเพาะเลี้ยง) และลักษณะการเลี้ยงแบบธรรมชาติ (รูปแบบของฟาร์มจะอยู่ติดกับทะเล) การจับปลา การทำเรืออวนประเภตต่าง ๆ การทำเรือคราด การจำหน่ายสินค้าประเภทอาหารทะเล ส่วนด้านการท่องเที่ยวตำบลบางตะบูน มีความโดดเด่นในธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ปากอ่าวบางตะบูน การนั่งเรือชมวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน การเที่ยวชมวาฬบรูด้า และเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน ทางด้านแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ วัดปากลัดวัดปากอ่าว วัดเพชรสุวรรณ และวัดเกาะแก้ว

การดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์

การดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์เป็นกระบวนการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐองค์กรเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันปกป้อง พื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เครือข่ายอนุรักษ์มีบทบาทสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ถ่ายทอด องค์ความรู้ เสริมสร้างศักยภาพของสมาชิก และกำหนดแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบท ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ การดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์ ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี มีการดำเนินการ ดังนี้

เครือข่ายอนุรักษ์	กิจกรรมและบทบาทในพื้นที่	ความเกี่ยวข้องกับโครงการ
มูลนิธิรักษ์ไทย	มีการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมและการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่อำเภอบ้านแหลม โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน กิจกรรมดังกล่าวดำเนินการภายใต้ความร่วมมือกับโครงการ BIOFIN ซึ่งเป็นความริเริ่มทางการเงินเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ พัฒนาและดำเนินแผนการเงินเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนสร้างความตระหนักและส่งเสริมการลงทุนด้านความหลากหลายทางชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการประยุกต์ใช้เครื่องมือและกลไกทางการเงินที่หลากหลาย ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี	การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ตำบลปากทะเลและแหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศชายฝั่งที่สำคัญ ซึ่งประกอบด้วยป่าชายเลน หาดเลน นาเกลือ และแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งล้วนเป็นถิ่นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และพื้นที่พักของนกน้ำอพยพจำนวนมากในช่วงฤดูอพยพความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยรองรับการดำรงชีวิตของนกน้ำอพยพ โดยเฉพาะนกชายเลน นอกจากนี้ การดำเนินงานภายใต้กรอบของโครงการ BIOFIN ยังช่วยส่งเสริมกลไกทางการเงินเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพยังถือเป็นความริเริ่มที่สำคัญในการจัดหาแหล่งทุนและส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่อย่างยั่งยืน ซึ่งช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว
กลุ่มประมงชายฝั่งรักษ์ป่าชายเลนบางตะบูน ภายในเครือข่ายของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	วัตถุประสงค์ของกลุ่ม/องค์กร คือ เพื่อดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เพื่อเฝ้าระวังไม่ให้มีการบุกรุก ทำลาย ทรัพยากร การกีดกันหรือกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร คือ กิจกรรมปลูกป่าชายเลน กิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	กิจกรรมปลูกป่าชายเลนและอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ช่วยฟื้นฟูพื้นที่ที่เสื่อมโทรมให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และจุดพักของนกน้ำอพยพ นอกจากนี้ ป่าชายเลนยังทำหน้าที่ป้องกัน การพังทลายของชายฝั่ง ดูดซับสารมลพิษ และรักษาสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่ง ซึ่งส่งผลดีต่อความหลากหลายทางชีวภาพโดยรวม รวมถึงนกน้ำอพยพที่พึ่งพิงระบบนิเวศนี้ในช่วงหนึ่งของวงจรชีวิต ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มจึงนับเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาและฟื้นฟูถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพให้มีความยั่งยืน

สถานการณ์การคุกคามต่อการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของ ประชากรนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่น ในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพ ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี

สถานการณ์การคุกคามและปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของประชากรนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่น ในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพ ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี สามารถสรุปได้ ดังนี้

ปัจจัยที่มีผล	รายละเอียด	ผลกระทบต่อนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่น
การพัฒนาเพื่อที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์	พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงการพัฒนาและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านการอยู่อาศัยและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้พื้นที่มีความหนาแน่นและมีการใช้ทรัพยากรมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา	การขยายตัวของพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างมีผลกระทบในทางตรงต่อถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนหาดเลน หรือพื้นที่นาเกลือ ส่งผลให้นกน้ำอพยพสูญเสียแหล่งอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตระหว่างการอพยพ นอกจากนี้ สิ่งปลูกสร้างและกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การระบายน้ำเสียจากชุมชน ทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง เช่น ความเค็มของน้ำลดลง ตะกอนสะสมมากขึ้น หรือพืชอาหารของนกน้ำอพยพเสื่อมโทรมลง นอกจากนี้ เมื่อมีการขยายตัวของพื้นที่ชุมชนจะส่งผลให้มีกิจกรรมในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น มีแนวโน้มของการใช้ยานพาหนะ หรือเสียงจากการก่อสร้าง ทำให้นกน้ำอพยพไม่สามารถใช้พื้นที่นั้นอย่างปลอดภัย อาจนำไปสู่การละทิ้งพื้นที่
ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน	มีรายงานการระบาดของปลาหมอคงดา บริเวณคลองหลวง และคลองบางยาว ก่อนไหลลงทะเลอ่าวไทย ที่ตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยจังหวัด	การระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารของนกน้ำอพยพเนื่องจากปลาหมอคงดาเป็นปลาที่กินได้ทั้งพืชและสัตว์น้ำขนาดเล็ก เช่น กุ้ง หอย ปู ปลาเล็ก และแมลงน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารสำคัญของนกน้ำอพยพ ซึ่งเมื่อปลาหมอคงดาจะแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็วและมีจำนวนมาก จะเกิดการแข่งขันแย่งอาหาร ทำให้ปริมาณอาหารของนกน้ำอพยพลดลง โดยเฉพาะในแหล่งน้ำตื้น นอกจากนี้ ปลาหมอคงดามีพฤติกรรมไถตะกอนและทำให้น้ำขุ่น ซึ่งส่งผลให้พืชน้ำลดลงอีกด้วย

ปัจจัยที่มีผล	รายละเอียด	ผลกระทบต่อนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่น
มลพิษทางน้ำ	มีต้นเหตุจากน้ำเสียจากครัวเรือนและของเสียจากเมือง และน้ำเสียจากโรงงาน โดยผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง ในปี พ.ศ. 2565 บริเวณ ปากคลองบ้านแหลม ตอนกลาง และปากคลองบ้านแหลมตอนใต้ อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม	มลพิษจากน้ำเสียจากชุมชนหรือโรงงาน ทำให้ออกซิเจนในน้ำลดลงส่งผลให้สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กเช่นกุ้ง หอย ปลาเล็กตายหรือลดจำนวนลง ส่งผลให้นกที่กินสัตว์น้ำเหล่านี้เป็นอาหาร จึงขาดแหล่งอาหารหลัก และอาจต้องอพยพต่อไปยังพื้นที่อื่นที่ไกลและเสี่ยงมากขึ้น นอกจากนี้ มลพิษทำให้พืชน้ำตาย หรือแพลงก์ตอนเปลี่ยนชนิด ส่งผลให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมและไม่สามารถรองรับสัตว์น้ำหรือสัตว์ปีกได้ตามเดิมในกรณีรุนแรงอาจเกิด “น้ำเน่า” ซึ่งอาจทำให้เกิดปลาตายเป็นจำนวนมาก และนกน้ำอพยพต้องละทิ้งพื้นที่ นอกจากนี้ หากในน้ำปนเปื้อนสารเคมี เช่น โลหะหนัก (เช่น ตะกั่ว ปปรอท) สามารถสะสมในตัวสัตว์น้ำที่เป็นอาหารของนกน้ำอพยพเมื่อนกน้ำอพยพกินสัตว์เหล่านั้นเข้าไป จะเกิดการสะสมของสารพิษในร่างกาย ส่งผลต่อสุขภาพ ระบบสืบพันธุ์ และอัตราการรอดของนกน้ำอพยพ
ขยะและของเสีย	จากรายงานสถานการณ์ขยะทะเลของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ปี พ.ศ. 2565 พบว่าปริมาณขยะที่มีแหล่งกำเนิดจากแม่น้ำสายสำคัญ ๆ บริเวณอ่าวไทยตอนบน โดยเฉพาะแม่น้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรีพบขยะลอยน้ำที่ไหลออกจากแม่น้ำบางตะบูน (3,176,829 ชิ้น/ปี) น้ำหนัก 48 ตัน/ปี) ซึ่งขยะส่วนใหญ่เกิดจากกิจกรรมชายฝั่ง และการพักผ่อน รองลงมาคือ ขยะจากกิจกรรมการประมงและการเดินเรือ นอกจากนี้เป็นขยะจากกิจกรรมการแพทย์-อนามัย	ขยะพลาสติก เศษโฟม หรือของเสียจากกิจกรรมชุมชนและอุตสาหกรรมที่ไหลลงสู่ทะเลและชายฝั่ง จะสะสมในบริเวณหาดเลน ป่าชายเลน ทำให้คุณภาพของถิ่นอาศัยลดลง ส่งผลให้พื้นที่ที่เคยเหมาะสมสำหรับการพักผ่อนหรือการหาอาหารของนกน้ำอพยพกลายเป็นพื้นที่ที่นกน้ำอพยพไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ขยะบางประเภท เช่น เศษอวน เศษเชือก ถุงพลาสติก หรือสายรัดที่ลอยอยู่ในน้ำหรือเกาะชายฝั่ง นกอาจติดอยู่ทำให้ไม่สามารถบินหรือหาอาหารได้ นอกจากนี้ ของเสียที่มีสารเคมีหรือสารพิษ เช่น โลหะหนัก น้ำมัน หรือของเสียจากกิจการประมงและโรงงาน จะส่งผลต่อคุณภาพน้ำและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศชายฝั่ง นกน้ำอพยพที่กินสัตว์น้ำที่ปนเปื้อนอาจสะสมสารพิษในร่างกาย ซึ่งทำให้ระบบสืบพันธุ์ผิดปกติ อัตราการรอดของลูกนกลดลง หรือเกิดการตายในวงกว้าง
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาพอากาศรุนแรง	ปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีอุณหภูมิสูงกว่าค่าเฉลี่ยโดยทั่วไป ค่าเฉลี่ยทั้งปี 28.1 องศาเซลเซียส สูงกว่าค่าเฉลี่ยในคาบ 30 ปี (พ.ศ. 2534-2563) หรือค่าปกติ 0.7 องศาเซลเซียส ซึ่งนับว่าเป็นอุณหภูมิเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 1 ของประเทศไทยในรอบ 73 ปี (พ.ศ. 2494-2566)	สภาพอากาศที่แปรปรวนทำให้ช่วงเวลาของฤดูฝน/แล้งไม่แน่นอน ส่งผลให้พฤติกรรมการอพยพของนกน้ำอพยพไม่สอดคล้องกับความพร้อมของแหล่งอาหารหากนกน้ำอพยพมาถึงก่อนหรือหลังช่วงเวลาที่มีอาหารมากที่สุด จะกระทบต่อสุขภาพ การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์ของพวกมัน เมื่ออุณหภูมิที่สูงขึ้นและความเค็มที่เปลี่ยนไปของน้ำทำให้ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์เปลี่ยนแปลง เช่น แพลงก์ตอนลดลง สัตว์น้ำพื้นถิ่นบางชนิดสูญหายส่งผลให้ แหล่งอาหารของนกน้ำอพยพลดลงหรือเปลี่ยนไป นกน้ำอพยพอาจต้องใช้พลังงานมากขึ้นในการหาอาหาร หรือไม่สามารถอยู่รอดได้ในพื้นที่เดิม นอกจากนี้ เมื่อพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งสูญเสียความสามารถในการรองรับนกน้ำอพยพ เนื่องจากภัยธรรมชาติหรือน้ำทะเลท่วมถาวร จะทำให้เส้นทางอพยพขาดตอน ส่งผลให้นกอาจไม่สามารถเดินทางระหว่างแหล่งอาศัยได้สำเร็จ เพิ่มความเสี่ยงต่อการตายหรือลดจำนวนประชากรในระยะยาว

4. สรุป

ปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี มีพื้นที่ประมาณ 27,141 ไร่ (4,342.62 เฮกเตอร์) ครอบคลุมตำบลบางตะบูน และตำบลบางตะบูนออก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง (Marine and Coastal Wetlands) ได้แก่ ทะเลและชายฝั่งทะเล (Marine and Coastal) ป่าชายเลน (Mangroves) และหาดโคลน หรือ หาดเลน (Mud flat) ส่วนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human-Made Wetlands) ได้แก่ นาเกลือ

ในพื้นที่ พบนกตามทะเบียนชนิดพันธุ์สัตว์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย สำหรับกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลัง ประเภทนก ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2563 พบจำนวน 9 ชนิด ได้แก่ นกที่อยู่ในระดับมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU) จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ นกนางนวลเกลบบะลูเซียน และนกจุมพลอดคอกขาว

สถานการณ์การคุกคามต่อการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของประชากรนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่นในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี พบว่าพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพปากน้ำบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี กำลังเผชิญสถานการณ์การคุกคามจากการขยายตัวของชุมชนและสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำพื้นที่ธรรมชาติ ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน มลพิษทางน้ำ และขยะจากกิจกรรมมนุษย์ ซึ่งทำให้ถิ่นอาศัยและแหล่งอาหารของนกน้ำอพยพลดลง นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยังส่งผลให้ฤดูกาลอพยพและแหล่งอาหารไม่สอดคล้องกัน ส่งผลให้จำนวนประชากรนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่นลดลงและเสี่ยงต่อการสูญเสียวความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว

ข้อควรปฏิบัติในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพ

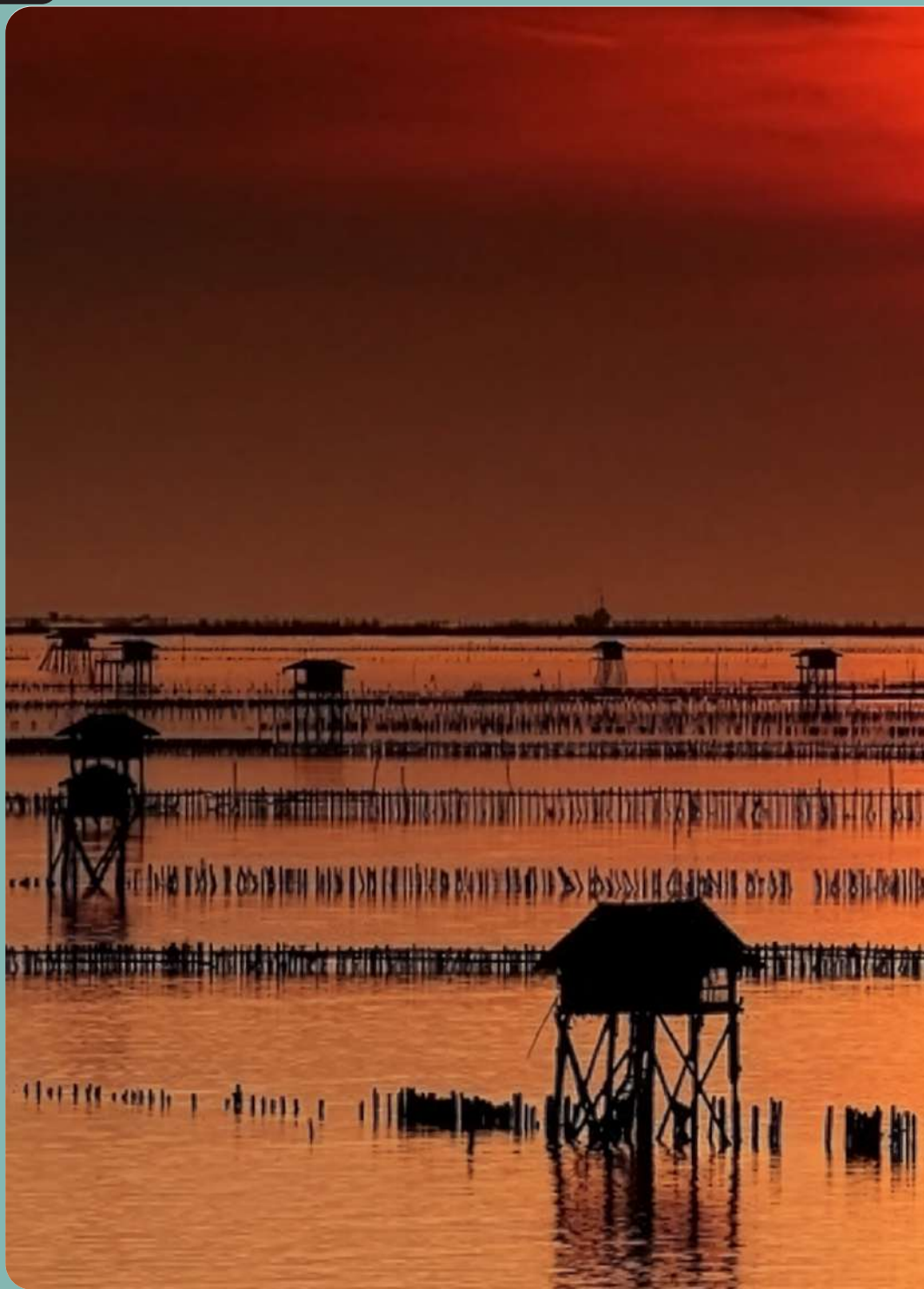
ประชาชน/นักท่องเที่ยว

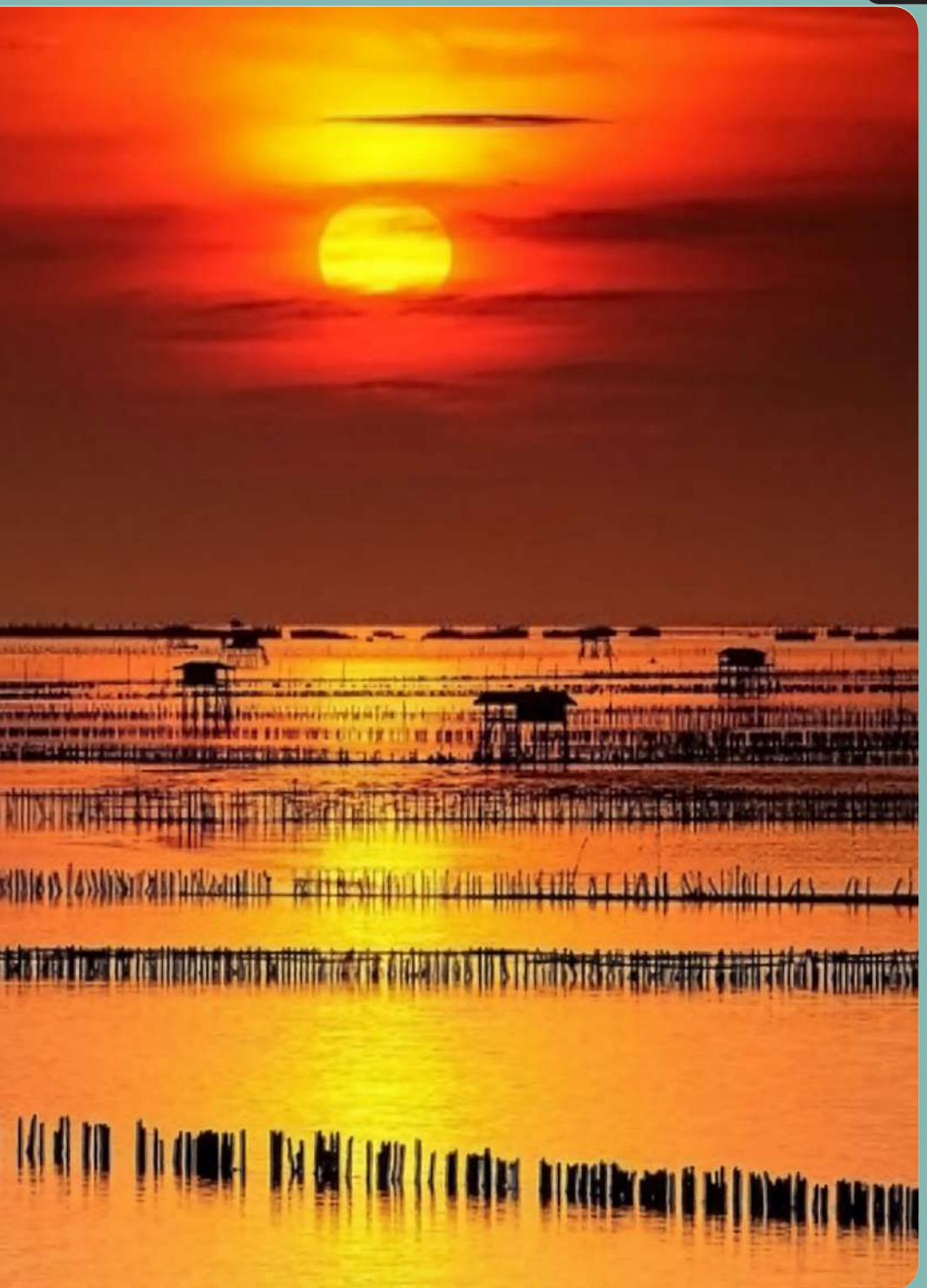
- ▶ **หลีกเลี่ยงการรบกวนนกน้ำอพยพ** ได้แก่ ไม่ส่งเสียงดังรบกวนนกน้ำอพยพ เว้นระยะห่างในการถ่ายรูปกับนกน้ำอพยพ ไม่เข้าใกล้บริเวณที่นกน้ำอพยพอาศัยอยู่
- ▶ **ทิ้งขยะอย่างเหมาะสม** ได้แก่ ไม่ทิ้งขยะในพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ หรือนำขยะกลับออกจากพื้นที่ทุกครั้ง และหลีกเลี่ยงการใช้ภาชนะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง
- ▶ **ใช้เส้นทางที่กำหนดและเคารพกฎของพื้นที่** ได้แก่ เดินตามทางเดินไม้หรือเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่จัดไว้และปฏิบัติตามป้ายแนะนำและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่
- ▶ **สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์** ได้แก่ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนกน้ำอพยพและพื้นที่ก่อนเข้าชม ใช้บริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือชุมชนในพื้นที่ และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
- ▶ **หลีกเลี่ยงการสัมผัสกับซากนกหรือนกน้ำอพยพ** เพื่อป้องกันโรคระบาดจากนกสู่คน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ▶ **วางแผนและบริหารจัดการพื้นที่** ได้แก่ จัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่เครือข่ายให้สอดคล้องกับแนวทางของ EAAFP และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งกำหนดเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อควบคุมกิจกรรม ที่อาจกระทบต่อถิ่นอาศัยของนกน้ำอพยพ และร่วมกันดูแลและฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำ ป่าชายเลน ชายฝั่งทะเล ชายหาด
- ▶ **สำรวจและติดตามประชากรนกน้ำอพยพอย่างสม่ำเสมอ** ได้แก่ จัดทำฐานข้อมูลประชากรและชนิดพันธุ์ พร้อมทั้งการเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและภัยคุกคามต่าง ๆ รวมถึงชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานและควบคุมสัตว์ที่เป็นภัยคุกคามต่อนก เช่น สุนัขจร แมวจร รวมทั้งการสนับสนุนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ▶ **สร้างความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่น** ได้แก่ ส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์สนับสนุนกิจกรรมเรียนรู้ เช่น ค่ายดูนก หรือกิจกรรมปลูกป่าชายเลน
- ▶ **ประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ชุมชน** ได้แก่ จัดทำสื่อการเรียนรู้ เช่น แผ่นพับ ป้ายความรู้ หรือแอปพลิเคชันนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันนกอพยพโลก

บรรณานุกรม

eBird. (2025). **ชนิดพันธุ์นก**. สืบค้นจาก <https://ebird.org>

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2561). **ข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จังหวัดเพชรบุรี**

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2566). **รายงานสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและการกัดเซาะชายฝั่งของประเทศ พ.ศ. 2566** เอกสารออนไลน์ <https://newweb.dmcr.go.th/detailLib/9030>

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2566). **รายงานสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและการกัดเซาะชายฝั่ง ของจังหวัดเพชรบุรี** เอกสารออนไลน์ <https://dmcrth.dmcr.go.th/snpp/download/691/1/>

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). **ทะเบียนชนิดพันธุ์สัตว์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย สำหรับกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลัง ประเภทนก**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2558). **ทรัพยากรป่าชายเลนจังหวัดเพชรบุรี**. เอกสารออนไลน์ <https://www.dmcr.go.th/detailLib/111>

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เลขที่ 60/1 ซอยพินิจวัฒนา 7 ถนนพระรามที่ 6 แขวงพญาไท
เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400
อีเมล : onep.flyway@gmail.com
โทรศัพท์ : 0 2265 6560 โทรสาร: 0 2265 6560